

İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Mizah Tarzları

Humor Styles of Primary School Teachers

Yahya ALTINKURT*
Kürşad YILMAZ**

Özet

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim okulu öğretmenlerinin mizah tarzlarını belirlemek ve çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Tarama modelindeki araştırmanın örneklemini, Kütahya il merkezindeki ilköğretim okullarında görev yapan 279 öğretmenden oluşmaktadır. Katılımcılar seçkisiz olarak belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak "Mizah Tarzları Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, t-testi ve ANOVA analizleri kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, ilköğretim okulu öğretmenlerinin mizah tarzı "katılımcı mizah" tarzına daha yakındır. Öğretmenlerin en yüksek katılım gösterdiği alt ölçekler sırası ile katılımcı mizah, kendini geliştirici mizah, saldırgan mizah ve kendini yerici mizah alt boyutlarıdır. Katılımcıların mizah tarzları cinsiyet ve branş değişkenine göre saldırgan mizah ve kendini yerici mizah alt ölçeklerinde farklılaşmakta; kıdem ve yaş değişkenine göre ise farklılaşmamaktadır.

Anahtar sözcükler: Mizah, mizah tarzları, ilköğretim okulu öğretmeni

Abstract

The purpose of this study is to determine humor styles of primary school teachers. With the study, humor styles of teachers and differences in between according to certain variables were determined. The sample of the survey model study consists of 279 primary school teachers in the province of Kutahya in Turkey. The data of the research were gathered with "Humor Style Questionnaire". Data were analyzed by utilizing descriptive statistics, t-tests and variance analyses. Results of the study showed that the primary school teachers had an affiliative humor style. Humor styles of primary school teachers are closer to "affiliative humor style", followed by self-enhancing, aggressive humor and self-defeating humor styles. There are significant differences between the humor styles of school teachers about the aggressive and self-defeating humor styles to the gender and branch. However, there was no significant difference in seniority and age.

Keywords: Humor, humor styles, primary school teachers

* Yrd. Doç. Dr. Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, yaltinkurt@gmail.com

** Doç. Dr. Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, kursadyilmaz@gmail.com

Giriş

Gülmek ya da gülümsemek içgüdüsel bir insan davranışıdır. Bu davranışlar kişinin bulunduğu ortamdan ya da durumdan memnuniyet derecesini gösteren evrensel bir beden dilidir. Mizah ise gülme ve güldürme davranışına aracılık eden durumların tümü olarak ifade edilebilir. Günümüzde mizah, geniş bir biçimde istindik ve olumlu bir kişilik özelliği olarak kabul edilmektedir (Kuiper ve Martin, 1998; Yerlikaya, 2003). Hatta kişinin kendisine ve karşısında bulunan kişilere yönelik olumlu yani, saygılı ve ilişkileri geliştirici yönde mizah kullanımı, kendini gerçekleştirmiş bir insan özelliği olarak kabul edilmektedir (Aydın, 2008).

Mizah gülmeye yol açan bir duygu durumu ya da gülme ile ilgili tüm fenomenleri içeren bir olgudur (Martin, Puhlik-Doris, Larsen, Grey ve Weir, 2003). Bu anlamda mizahın temelinde eğlence ve hoşgörü (Balcioğlu ve Öngören, 1973) bulunmaktadır. Ancak mizah tamamen eğlence olmadığı gibi eğlence de tamamen mizah değildir (Yılmaz, 2011). Mizaha genel olarak olumlu bir anlam yüklense de, bir iletişim aracı olarak mizah olumsuz durumları da ifade edebilmektedir (Martin ve diğ., 2003). Bu durum toplumsal kültürü oluşturan atasözleri ve deyimlerde de yerini almaktadır. Örneğin “acı, acı gülümsemek” sözü bir memnuniyeti ifade etmezken, “kıs kıs gülmek” de alaycı ve olumsuz bir mizah durumudur.

Olumlu yönde kullanılan mizah, kişinin diğer insanlarla sağlıklı iletişim kurmasına yardımcı olmaktadır. Mizah, temel bir insani gereksinim olan güven duygusunu güçlendirerek kişinin sosyal ilişkilerini olumlu yönde etkilemektedir (Miller, 1996; Ruch, 1998). Kişilerin karşılıklı etkileşimde buldukları kişi ya da gruplarla korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma duygusu olarak tanımlanabilecek olan (Lewicki ve Bunker 1996; Hoy ve Miskel, 2010) güven, örgüt yaşamı açısından çok önemlidir. Çünkü örgüt bir ilişkiler ağıdır. Özellikle okullar açısından düşünüldüğünde; öğretmen-öğrenci, öğretmen-yönetici, öğretmen-öğretmen, öğretmen-veli arasındaki karşılıklı güven ya da güvensizlik algısının, okulun işleyişi üzerinde olumlu ya da olumsuz etkileri olacaktır. Bu yönüyle mizah bireyler arası ilişkilerde ortamı yumuşatarak, kaygı ve korkuları azaltarak güvenli ve sıcak bir iklim oluşmasına katkı sağlamaktadır. Örgütsel yaşamda mizah kullanımı güvenin yanında başka katkılar da sağlamaktadır. Örneğin mizah kullanımı işin niteliğini, iş doyumunu ve performansı geliştirebilmektedir (Consalvo, 1989). Mizahın örgütsel yaşamdaki önemini ortaya koyan birtakım araştırmalar yapılmıştır (Burford, 1987; Williams ve Clouse, 1991; Pollack ve Freda, 1997; Özdemir, 2002; Hurren, 2006). Bu araştırmalardan elde edilen bulgulara göre mizah, örgütsel yaşam üzerinde

genellikle olumlu bir etki yaratmaktadır. Çünkü gülmek ya da güldürmek; birliktelik, yakınlık, samimiyet ve arkadaşlık duygularını güçlendirmektedir.

Kontrollü bir ortam olarak okullar ve okulların en önemli insan kaynağı olarak öğretmenlerin tutum ve davranışları öğrencilerin eğitsel amaçlara ulaşması için önemli öğelerdir. Okullardaki eğitim etkinliklerinin önemli bir bölümü sınıflarda gerçekleşmektedir. Olumlu bir sınıf ikliminin oluşmasında, öğretmenlerin sahip oldukları insani ve mesleki yeterlikler önemli rol oynamaktadır. İletişim açısından öğretmenin ne söylediğinden çok, nasıl söylediği ve ne yaptığı daha önemli olmaktadır. Bu anlamda da mizah, öğretmenlerin sınıf içi etkileşimi yönetmede kullanabilecekleri önemli bir araçtır (Clabby, 1979; Colwell, 1981; Bryant ve Zillmann, 1989; Gorham ve Cristophel, 1990; Pollack ve Freda, 1997; Loworn, 2008; Berwald, 1992; Berk, 2000). Ayrıca okul içerisinde öğretmen-yönetici, öğretmen-öğretmen, öğretmen-veli arasındaki etkileşimde olumlu mizah kullanımı sağlıklı bir iletişim ve örgüt kültürü oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu çerçevede bu araştırmada ilköğretim okulu öğretmenlerinin mizah tarzları araştırılmıştır.

Öğretmenlerin mizah tarzlarının belirlenmesinde Martin'in (2003) sınıflaması esas alınmıştır. Bu sınıflama mizah kullanımındaki bireysel farklılıkları dört boyutta ele almaktadır. Bu boyutlardan ikisi olumlu (katılımcı ve kendini geliştirici) ikisi olumsuz (saldırgan ve kendini yeric) mizah tarzlarından oluşmaktadır. Aşağıda bu mizah tarzlarının özellikleri kısaca özetlenmiştir (Martin ve diğ., 2003):

Katılımcı Mizah (Affiliative humor)

Olumlu mizah tarzları arasında kabul edilen katılımcı mizah, bireyin iletişim sürecinde mizahı kendisine ve karşısında bulunan kişilere yönelik olarak saygılı ve ilişkileri geliştirici yönde kullanmasıdır. Katılımcı mizah anlayışına sahip bireyler olumlu bir iletişim ortamı yaratmak için, iletişim sürecindeki kaygı, korku ve gerilimleri azaltma, ortamda bulunan kişileri eğlendirmek için şakalar yapma, hatta kendisi hakkında bile komik şeyler söyleme özelliklerini gösterirler. Ancak kendisi ve başkaları hakkındaki söylemleri kırıcı ve aşağılayıcı ifadeler içermemektedir (Martin ve diğ., 2003). Bu yönüyle saldırgan ve kendini yeric mizah tarzlarından ayrılmaktadır. Dolayısıyla katılımcı mizah, kendini gerçekleştirmiş insan özelliği olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2008).

Kendini Geliştirici Mizah (Self-Enhancing Humor)

Bu mizah tarzı Freud'un savunma mekanizması olarak ele aldığı, olumsuz durumlarla baş etmek için mizahın kullanılması olarak tanımlanabilir. Kişinin kendisinin ve başkalarının gereksinimlerini de dikkate alarak, stresle ve diğer kişisel sorunlarıyla baş etmede, olumsuz duygularını azaltmada kullandıkları mizah

türüdür. Bu mizah türü yaşama mizah duygusuyla bakabilmeyi, olumsuzluklar karşısında bile bu tavrı korumayı içerir. Katılımcı mizah gibi olumlu bir mizah tarzıdır. Katılımcı mizah tarzı ile kıyaslandığında, kendini geliştirici mizah kişiler arası ilişkilere odaklanmadan daha çok kişinin kendisine yöneliktir. Bu mizah tarzı daha çok, depresyon, anksiyete, daha genel olarak nevrozizm gibi olumsuz duygularla negatif yönde; deneyime açıklık, öz saygı ve öznel iyi oluşla pozitif yönde ilişkilidir (Martin ve diğ., 2003).

Saldırgan Mizah (Aggressive Humor)

Saldırgan mizah, olumsuz bir mizah tarzıdır. Saldırgan mizah tarzında bireyler kızgınlık duygularını mizah aracılığı ile ifade etmektedir. Bunu yaparken de diğer bireyleri incitmeye yönelik bir dil kullanmaktadır. Bu durum bireylere bir gelişim sağlamadığı gibi kişiler arası ilişkileri de olumsuz etkilemektedir (Martin ve diğ., 2003). Bu mizah tarzına sahip olan bireyler mizahı; alaycı, sataşmacı, dalga geçen, karşısındakini küçük düşürücü, cinsel ya da ırkçı içerikli bir tarzda kullanırlar (Kazarian ve Martin, 2004). Saldırgan mizah nevrozizm, düşmanlık, kızgınlık ve saldırganlık ile pozitif yönde; yumuşak başlılık ve sorumluluk gibi özelliklerle negatif yönde ilişkilidir (Martin ve diğ., 2003).

Kendini Yeric Mizah (Self-Defeating Humor)

Saldırgan mizah gibi kendini yeric mizah da olumsuz bir mizah tarzıdır. Bu mizah tarzına sahip olan bireyler, kendilerini küçük düşürme ve alay etme yoluyla başkalarını eğlendirmeyi amaçlarlar. Grup tarafından onaylanmak ya da sevilmenin bir yolu olarak kendilerini yererek mizahı kullanırlar. Bu mizah tarzındaki kişiler üzgünken bile mutluymuş gibi davranış gösterirler (Martin ve diğ., 2003). Bu kişiler aynı zamanda, problemlerini yapıcı bir şekilde çözmekten kaçınmak ya da olumsuz duygularının altında yatan gerçek nedenleri gizlemek için de mizaha başvururlar (Kazarian ve Martin, 2004). Kendini yeric mizah, depresyon ve anksiyete gibi olumsuz duygularla ve nevrozizmle pozitif yönde; tatmin edici ilişkiler, öznel iyi oluş ve öz saygı ile negatif yönde ilişkilidir (Martin ve diğ., 2003). Saldırgan mizah ile kıyaslandığında, kendini yeric mizah kişiler arası ilişkilerden ziyade kişinin kendisine yöneliktir.

Örgütsel yaşamda mizah, önemli bir konu olmasına rağmen Türkiye’de konu ile ilgili çalışmaların sayısı oldukça azdır (Gündüzalp, 1994; Özenç, 1998; Durmuş, 2000; Özdemir, 2002; Eroğlu, 2003; Küçükbayındır, 2003; Yerlikaya, 2003; Vural, 2004; İlhan, 2005; Aslan, 2006; Fidanoğlu, 2006; Saltuk, 2006; Tümkaya, 2006, 2007; Yerlikaya, 2007; Erözkan, 2009; Yılmaz, 2011). Bu çalışmalardan sadece Aslan’ın (2006) çalışması ortaöğretim

öğretmenlerinin mizah tarzlarını belirlemeye yöneliktir. Bu anlamda bu araştırmanın amacı ilköğretim okulu öğretmenlerinin mizah tarzını belirlemektir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlköğretim okulu öğretmenlerinin mizah tarzı nasıldır?
2. İlköğretim okulu öğretmenlerinin mizah tarzı cinsiyet, branş, kıdem ve yaşa göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırma tarama modelindedir. Çünkü araştırmada ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin mizah tarzları belirlenmeye çalışılmıştır.

Evren-Örneklem

Araştırmanın evreninde 2009-2010 eğitim öğretim yılında Kütahya il merkezindeki ilköğretim okullarında görev yapan 912 öğretmen bulunmaktadır. Örneklem büyüklüğü, % 95 güven düzeyi için 270 olarak hesaplanmıştır. Ölçeklerin geri dönüşünde eksiklikler olabileceği düşünülerek 300 öğretmenden görüş alınmasına karar verilmiştir. Katılımcılar seçkisiz olarak belirlenmiş ve araştırma kapsamında 300 kişiye ulaşılmıştır. Ancak uygulanan araçlardan 288 tanesi geri dönmüştür. Veri toplama araçlarının geri dönüş oranı % 94’tür. Elde edilen veri toplama araçlarından kullanılabilir durumda olan 279 tanesi ile analizler yapılmıştır. Katılımcıların % 54.8’i kadın (n=153), % 45.2’si erkektir (n=126). Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşları 22 ile 57 arasında değişmektedir. Katılımcıların % 49.1’i sınıf öğretmeni (n=137), % 50.9’u branş (n=142) öğretmenidir. Katılımcılardan kıdemi 1-10 yıl arasında olanların oranı % 41.6 (n=116), 11-20 yıl arasında olanların oranı % 39.4 (n=110), 21 yıl ve üstünde olanların oranı ise % 19’dur (n=53).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Mizah Tarzları Ölçeği (Humor Style Questionnaire)” (Martin ve diğ., 2003) kullanılmıştır. Mizah Tarzları Ölçeği, mizah kullanımındaki bireysel farklılıklara ilişkin dört farklı boyutu ölçmek amacı ile geliştirilmiş bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçekte ikisi sağlıklı (katılımcı ve kendini geliştirici), ikisi sağlıksız (saldırgan ve kendini yeric) mizah kullanımını ölçmek üzere tasarlanmış dört alt ölçek vardır. Ölçek bireylerin sahip olduğu mizah duygusunun belirtilen boyutlar açısından nasıl farklılaştığını ölçmektedir. Mizah tarzları ölçeğinde, her alt ölçekte 8’er madde olmak üzere toplam 32 madde bulunmaktadır. Ölçekte yer alan maddeler “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğinden “tamamen katılıyorum” seçeneğine kadar yedili likert tipinde yanıtlanmaktadır. Ölçekte ters yönde puanlanan 11 madde bulunmaktadır. Ölçekteki her bir alt ölçekten alınabilecek en düşük ve en

yüksek puanlar 8 ile 56 arasında değişmektedir. Alt ölçeklerden alınan puanların yüksekliği ilgili mizah tarzının kullanım sıklığına işaret etmektedir. Mizah Tarzları Ölçeğini Türkçeye uyarlama çalışması Yerlikaya (2003) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin uyarlanan formu orijinal form gibi dört faktörden oluşmaktadır. Ölçekte yer alan maddelerin faktör yük değerleri .32 ile .75 arasında değişmektedir. Alt ölçekler için Cronbach Alfa katsayıları sırasıyla, kendini geliştirici mizah için .78, katılımcı mizah için .74, saldırgan mizah için .69, kendini yerici mizah için .67'dir. Bu çalışmada ise alt ölçekler için Cronbach Alfa katsayıları sırasıyla, kendini geliştirici mizah için .73, katılımcı mizah için .75, saldırgan mizah için .69, kendini yerici mizah için .65 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma analizleri kullanılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin mizah tarzlarının cinsiyet ve branş değişkenine göre değişip değişmediğinin belirlenmesi için t-testi; kidede göre değişip değişmediğinin belirlenmesi için ise varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. T-testi sonucunda fark çıkan boyutlarda, farklılığın etki değerinin belirlenmesinde ise η^2 (Eta kare) testi uygulanmıştır. η^2 değerinin 0,01-0,05 arasında olması düşük, 0,06-0,13 arasında olması orta, 0,14'ten büyük olması güçlü bir etki olarak yorumlanmaktadır (Pallant, 2003).

Bulgular

Elde edilen bulgulara göre ilköğretim okulu öğretmenlerinin mizah tarzı "Katılımcı Mizah" tarzına daha yakındır. Öğretmenlerin en yüksek katılım gösterdiği alt ölçekler sırası ile Katılımcı Mizah (n= 279, \bar{x} =4.48, S=0.67), Kendini Geliştirici Mizah (n=279, \bar{x} =4.26, S=1.02), Saldırgan Mizah (n= 279, \bar{x} =3.06, S=0.75) ve Kendini Yerici Mizah (n= 279, \bar{x} =3.02, S=0.80) alt boyutlarıdır. Alt boyutlara ilişkin standart sapma değerleri de katılımcıların katılımcı mizah tarzına daha sıkı bir şekilde sahip olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin sağlıklı mizah tarzlarını ölçen alt ölçek puan ortalamaları (katılımcı mizah ve kendini geliştirici mizah) sağlıklı mizah tarzlarını ölçen alt ölçek puan ortalamalarından (saldırgan mizah ve kendini yerici mizah) daha yüksektir. Dolayısıyla katılımcıların olumlu mizah tarzına sahip oldukları söylenebilir.

Sağlıklı mizah tarzı olarak kabul edilen Katılımcı Mizah tarzında öğretmenlerin en yüksek katılım gösterdiği ilk iki madde, "Yakın arkadaşlarımla çok sık şakalaşır ve gülerim (\bar{x} =5.17, S=1.72)" ve "İnsanları güldürmek için çok fazla uğraşmam gerekmez – doğuştan esprili bir insan

gibiyim (\bar{x} =4.13, S=1.61)" maddeleridir. En düşük katılım gösterdikleri iki madde ise "İnsanları güldürmekten hoşlanmam (\bar{x} =2.47, S=1.60)" ve "Genellikle çok fazla gülmem ya da başkalarıyla şakalaşmam (\bar{x} =2.60, S=1.82)" maddeleridir.

Kendini Geliştirici Mizah tarzında öğretmenlerin en yüksek katılım gösterdiği ilk iki madde, "Tecrübelerime göre bir durumun eğlendirici yanlarını düşünmek, sorunlarla başa çıkmada çoğunlukla etkili bir yoldur (\bar{x} =5.02, S=1.55)" ve "Yaşama karşı takındığım mizahi bakış açısı, benim olaylar karşısında aşırı derecede üzülmemi ya da kederlenmemi önler (\bar{x} =4.41, S=1.82)" maddeleridir. En düşük katılım gösterdikleri iki madde ise "Üzgün ya da mutsuzsam, kendimi daha iyi hissetmek için genellikle o durumla ilgili gülünç bir şeyler düşünmeye çalışırım (\bar{x} =3.79, S=1.79)" ve "Tek başıyım ve mutsuzsam kendimi neşelendirecek gülünç şeyler düşünmeye çalışırım (\bar{x} =4.03, S=1.68)" maddeleridir.

Sağlıksız mizah tarzı olarak kabul edilen, Saldırgan Mizah tarzında öğretmenlerin en yüksek katılım gösterdiği ilk iki madde, "İnsanların, mizahı başkalarını eleştirmek ve aşağılamak için kullanmalarından hoşlanmam (\bar{x} =5.39, S=2.00)" ve "Bir şey bana gerçekten gülünç gelse bile, birini gücendirecekse eğer, buna gülmem ya da bununla ilgili espri yapmam (\bar{x} =4.94, S=1.97)" maddeleridir. En düşük katılım gösterdikleri iki madde ise "Birisini hata yaptığında çoğunlukla onunla bu konuda dalga geçerim (\bar{x} =1.79, S=1.30)" ve "Birinden hoşlanmazsam çoğunlukla onu küçük düşürmek için hakkında espri yapar ya da alay ederim (\bar{x} =2.17, S=1.62)" maddeleridir.

Kendini Yerici Mizah tarzında ise öğretmenlerin en yüksek katılım gösterdiği ilk iki madde, "Çoğunlukla kendimi küçük düşürücü şeyler söylemem (\bar{x} =5.48, S=1.74)" ve "Espriler yaparken ya da komik olmaya çalışırken çoğunlukla kendimi gereğinden fazla eleştirmem (\bar{x} =4.16, S=1.79)" maddeleridir. En düşük katılım gösterdikleri iki madde ise "Arkadaşlarımla ya da ailemle birlikteyken çoğunlukla hakkında espri yapılan ya da dalga geçilen kişi ben olurum (\bar{x} =2.49, S=1.50)" ve "İnsanların benimle dalga geçmelerine ya da bana gülmelerine gereğinden fazla izin veriyorum (\bar{x} =2.50, S=1.60)" maddeleridir.

Yapılan istatistikler analizler sonucunda cinsiyet ve branş değişkenine göre bazı alt ölçeklerde farklılık olduğu, kıdem ve yaş değişkenine göre ise öğretmenlerin mizah tarzları arasında farklılık olmadığı belirlenmiştir. Farklılık bulunan değişkenlere ilişkin analiz sonuçları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur. Tablo 1'de öğretmenlerin mizah tarzlarının cinsiyete göre karşılaştırılması ile ilgili t-testi sonuçları bulunmaktadır.

Tablo 1

Öğretmenlerin Mizah Tarzlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Alt ölçekler	Cinsiyet	n	\bar{X}	S	sd	t	p	η^2
Katılımcı mizah	Kadın	153	4.49	0.71	277	0.41	0.68	-
	Erkek	126	4.46	0.63				
Kendini geliştirici mizah	Kadın	153	4.21	1.07	277	0.99	0.32	-
	Erkek	126	4.33	0.96				
Saldırgan mizah	Kadın	153	2.98	0.77	277	1.96	0.05	0.01
	Erkek	126	3.16	0.72				
Kendini yerici mizah	Kadın	153	2.91	0.75	277	2.59	0.01	0.02
	Erkek	126	3.16	0.83				

Tablo 1’de de görüldüğü gibi katılımcıların mizah tarzları, saldırgan mizah alt boyutu [$t_{(277)}=1.96$; $p<.05$] ve kendini yerici mizah alt boyutunda [$t_{(277)}=2.59$; $p<.05$] cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Katılımcı mizah [$t_{(277)}=0.41$; $p>.05$] ve kendini geliştirici mizah [$t_{(277)}=0.99$; $p>.05$] alt boyutlarında ise anlamlı farklılık yoktur. Erkek

öğretmenler kadın öğretmenlere göre daha fazla saldırgan mizah ($\bar{x}=3.16$, $S=0.72$) ve kendini yerici mizah ($\bar{x}=3.16$, $S=0.83$) tarzına sahiptir. Ancak farklılığın etki derecesi düşüktür ($\eta^2<0.06$). Öğretmenlerin mizah tarzlarının branşlarına göre karşılaştırılması ile ilgili t-testi sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2

Öğretmenlerin Mizah Tarzlarının Branşa Göre Karşılaştırılması

Alt ölçekler	Branş	n	\bar{X}	S	sd	t	p	η^2
Katılımcı mizah	Sınıf öğretmeni	137	4.56	0.69	277	1.98	0.04	0.01
	Branş öğretmeni	142	4.40	0.65				
Kendini geliştirici mizah	Sınıf öğretmeni	137	4.26	1.08	277	0.11	0.91	-
	Branş öğretmeni	142	4.27	0.97				
Saldırgan mizah	Sınıf öğretmeni	137	3.09	0.80	277	0.59	0.55	-
	Branş öğretmeni	142	3.04	0.70				
Kendini yerici mizah	Sınıf öğretmeni	137	3.00	0.87	277	0.48	0.62	-
	Branş öğretmeni	142	3.05	0.72				

Tablo 2’de de görüldüğü gibi katılımcıların mizah tarzı sadece katılımcı mizah alt boyutunda [$t_{(277)}=1.98$; $p<.05$] branşlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Kendini geliştirici mizah [$t_{(277)}=0.11$; $p>.05$], saldırgan mizah [$t_{(277)}=0.59$; $p>.05$] ve kendini yerici mizah [$t_{(277)}=0.48$; $p>.05$] alt boyutlarında ise anlamlı farklılık yoktur. Sınıf öğretmenleri ($\bar{x}=4.56$, $S=0.69$) branş öğretmenlerine ($\bar{x}=4.540$, $S=0.65$) göre daha fazla katılımcı mizah tarzına sahiptir. Ancak farklılığın etki derecesi düşüktür ($\eta^2<0.06$).

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, ilköğretim okulu öğretmenlerinin mizah tarzları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada

öğretmenlerin mizah tarzı ve bu mizah tarzının çeşitli değişkenlere göre değişip değişmediği araştırılmıştır. Buna göre, araştırmaya katılan öğretmenler katılımcı ve kendini geliştirici mizah gibi olumlu mizah tarzlarına daha yakındır. Öğretmenlerin olumlu mizah tarzlarına sahip olmaları oldukça önemlidir. Çünkü öğretmenler okulların varoluş nedeni olan öğrencilerin istedik davranışlar kazanması sürecinde gerek sınıf içinde öğrencilerle, gerekse okul yöneticileri ve ailelerle iletişim halindedirler. Bu iletişim sürecinde özellikle öğrencileri etkileyecek kararlar alınmaktadır. Olumlu yönde mizah kullanımı bu sürecin daha sağlıklı işlenmesine katkı getireceği için öğrenci lehine daha yapıcı kararlar alınmasına katkı sağlayacaktır. Mizah genel olarak örgüt kültüründeki artifaktlar arasında kabul edilmektedir (Linstead, 1985; Schein, 1992; Gunning, 2001). Okuldaki

ve sınıftaki neşenin, mutluluğun miktarı sağlıklı ve güçlü bir kültüre bağlıdır. Bu anlamda güçlü örgüt kültürünün önemli özelliklerinden biri başarı, eğlence ve mizahın bir arada olması; insanların çalışırken aynı zamanda eğlenmeleridir (Peterson ve Deal, 1998). Dolayısıyla sınıf içinde uygun ve yerinde mizah kullanımının, derslerde öğrenme işlemini kolaylaştırdığı (Loworn, 2008; Yılmaz, 2011), sınıfta destekleyici ve olumlu bir öğrenme iklimi de oluşturduğu (Kehr ve diğ., 1999; Kelly, 2002), öğrenmeyi artırdığı (Pollak ve Freda, 1997; Frymier ve Wanzer, 1998; Ulloth, 2002), yaratıcılığı destekleyen bir iletişim şekli olduğu (Clouse ve Spurgeon, 1995), kaygı ve stresi azaltarak daha eğlenceli bir öğrenme ortamının oluşmasına katkı sağladığı belirtilmektedir. Ayrıca sınıflar doğal bir çatışma ortamıdır. Öğretmenler, bu çatışmaları yönetmekte mizahtan yararlanabilmektedir. Çünkü mizah, daha sıcak bir ortam oluşmasına ve insanların birbirlerine karşı daha hoşgörülü olmalarına yardım ettiği için (Ziegler ve diğ., 1985) çatışmaların çözümünde önemli bir araçtır (Williams ve Clouse, 1991).

Mizah sadece öğretmenin sınıf içi öğretimini değil, aynı zamanda öğrencilerle etkileşimini ve başarısını da etkilemektedir. Mizah, öğretmenin sosyal yaşamı, meslektaşlarıyla ilişkisi, yaşam kalitesi, yaşama bakışı üzerinde de etkilidir (Kelly, 2002; Topçuoğlu, 2007; Özdemir ve Reçepoğlu, 2010). Ancak araştırma sonuçlarına göre azımsanmayacak düzeyde öğretmen, olumsuz mizah olarak tanımlanan, saldırgan ve kendini yıkıcı mizah tarzına sahiptir. Bu mizah tarzları olumlu mizahın aksine kişinin kendisine ve çevresine zarar veren, ilişkileri olumsuz yönde etkileyen bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla öğretmenlerin olumlu mizah kullanımı konusundaki farkındalıkları artırılarak bu konuda kendilerini geliştirmelerine katkı sağlanmalıdır. Örneğin konu ile ilgili hizmet içi eğitim etkinlikleri düzenlenebilir; okul müdürlükleri tarafından öğretmenler odasında okunmak üzere mizah dergileri alınabilir. Çünkü Yılmaz'ın (2011) araştırmasına göre mizah dergisi okuyan okul yöneticilerinin katılımcı mizah tarzı, mizah dergisi okumayan okul yöneticilerinin mizah tarzına göre daha olumludur.

Öğretmenlerin mizah tarzları, saldırgan mizah ve kendini yerici mizah alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Erkek öğretmenler kadın öğretmenlere göre daha fazla saldırgan mizah ve kendini yerici mizah tarzına sahiptir. Alanyazındaki bazı araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Sarı ve Aslan'ın (2005) araştırması ile bu araştırmanın bulguları örtüşmektedir. Sarı ve Aslan'ın (2005) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, erkek öğrencilerin olumsuz mizah tarzlarından olan saldırgan mizah ve kendini yeren mizah tarzlarını kız

öğrencilere göre daha fazla kullandıkları bulunmuştur. İlhan'ın (2005) araştırmasında erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla kendini yerici, kız öğrenciler ise erkek öğrencilere göre daha saldırgan mizah tarzına sahiptir. Saltuk'un (2006) araştırmasında erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha saldırgan mizah tarzına sahiptir. Topuz (1995), Özenç (1998), Tümkaya (2006), Aslan (2006), Özdemir ve Reçepoğlu'nun (2010) araştırmasında ise cinsiyete göre mizah tarzları arasında farklılık bulunmamıştır.

Erkeklerin kadınlara göre olumsuz mizah tarzlarını daha fazla kullanmalarının nedeninin kültürel etkenler olduğu söylenebilir. Ataerkil toplum yapısında kız ve erkek çocuklarının yetiştirilme tarzı farklıdır. Ataerkil toplumda erkek çocukların özellikle saldırgan mizah tarzlarının daha kabul edilebilir görülmesi bu bulgunun nedeni olabilir. Ancak farkın olmadığı araştırmalar göz önüne alınırsa bu konuda daha fazla araştırma yapılmasının gerektiği söylenebilir. Ayrıca bu araştırmaların hiçbiri ilköğretim okulu öğretmenleri üzerinde yapılmamıştır. Örneklem grubunun özellikleri de araştırma bulguları arasındaki farklılığın nedeni olabilir.

Öğretmenlerin mizah tarzı katılımcı mizah alt boyutunda branşlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Sınıf öğretmenleri, branş öğretmenlerine göre daha fazla katılımcı mizah tarzına sahiptir. Öğretmenlerin mizah tarzları kıdem ve yaş değişkenine göre ise farklılık göstermemektedir. Cinsiyet değişkeninde olduğu gibi yaş ve kıdem değişkenine göre mizah tarzları arasındaki farka ilişkin alanyazında farklı bulgular yer almaktadır. Özdemir ve Reçepoğlu'nun (2010) araştırmasında yaş ve kıdem değişkenine göre mizah tarzları arasında farklılık bulunmazken; Yılmaz'ın (2011) araştırmasında yaş ve kıdeme göre mizah tarzlarının değiştiği belirlenmiştir. Bu araştırmada yaşı ve kıdemi fazla olan okul yöneticilerinin katılımcı mizah tarzına daha fazla sahip oldukları belirlenmiştir. Mizahın bireye özgü öznel durumu bu farklılığın nedeni olabilir. Ancak eğitimde mizah konusu çok önemli olmasına rağmen öğretmenlerin mizah tarzlarına, derslerinde mizah kullanma düzeylerine ilişkin alanyazında yeterince araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle daha sağlıklı karşılaştırmalar yapabilmek ve elde edilen bulguları genelledebilmek için bu konudaki araştırmaların artması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aslan, H. (2006). *Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin öğrenilmiş güçlük düzeyleri ve cinsiyetlerine göre mizah tarzlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.
- Aydın, A. (2008). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Balcıoğlu, S. & Öngören, F. (1973). *50 yılın Türk mizah ve karikatürü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Berk, R. A. (2000). Does humor in course tests reduce anxiety and improve performance? *College Teaching*, 48(4), 151-158.
- Berwald, J. P. (1992). Teaching French language and culture by means of humor. *French Review*, 66(2), 189-200.
- Bryant, J. & Zillmann, D. (1988). Using humor to promote learning in the classroom. *Journal of Children in Contemporary Society*, 20(1-2), 49-78.
- Burford, C. (1987). Humor of principals and its impact on teachers. *Journal of Educational Administration*, 25(1), 29-54.
- Clabby, J. F. (1979). Humor as a preferred activity of the creative and humor as a facilitator of learning. *Psychology: A Quarterly Journal of Human Behavior*, 16(1), 5-12.
- Clouse, R. W. & Spurgeon, K. (1995). Corporate analysis of humor. *Psychology: A Journal of Human Behavior*, 32(3-4), 1-24.
- Colwell, C. G. (1981). Humor as a motivational and remedial technique. *Journal of Reading*, 24(6), 484-486.
- Consalvo, C. M. (1989). Humor in management: no laughing matter. *Humor: International Journal of Humor Research*, 2(3), 285-297.
- Durmuş, Y. (2000). *Mizah duygusu ile başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Eroğlu, M. İ. (2003). *Utangaçlık düzeyleri farklı lise öğrencilerinin durumluk mizah tepki düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Erözkan, A. (2009). Üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişki tarzları ve mizah tarzları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 56-66.
- Fidanoğlu, O. (2006). *Evlilik uyumu, mizah tarzı ve kaygı düzeyi arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Frymier, A. B. & Wanzer, M. B. (1998). Make'em laugh and they will learn: A closer look at the relationship between perceptions of instructors' humor orientation and student learning. In *Annual meeting the National Communication Association, November 1998* (pp. 3-56), New York.
- Gorham, J. & Christophel, D. M. (1990). Relationship of teachers' use of humor in the classroom to immediacy and student learning. *Communication Education*, 39(1), 46-62.
- Gunning, B. L. (2001). *The role that humor plays in shaping organizational culture*. Unpublished doctoral dissertation, University of Toledo. Ohio, USA.
- Gündüzalp, İ. G. (1994). *Reklamda mizah: İkna sürecinde düşünce derinliği olasılığı modeli bakış açısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Hoy W. K. & Miskel C. G. (2010). *Eğitim yönetimi*. S. Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Hurren, B. L. (2006). The effects of principals' humor on teachers' job satisfaction. *Educational Studies*, 32(4), 373-385.
- İlhan, T. (2005). *Öznel iyi oluşa dayalı mizah tarzları modeli*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Kazarian, S. S. & Martin, R. A. (2004). Humor styles, personality, and well-being among Lebanese university students. *European Journal of Personality*, 18, 209-219.
- Kehr, N., Molstad, S. & Donahue, R. (1999). Using humor in the college classroom to enhance teaching effectiveness in dread course. *College Student Journal*, 33(3), 400-406.
- Kelly, W. E. (2002). An investigation of worry and sense of humor. *Journal of Psychology*, 136, 657-666.
- Kuiper, N. A. & Martin, R. A. (1998). Is sense of humor a positive personality characteristic? In R. Willibald (Ed.). *The sense of humor: explorations of personality characteristic* (pp. 159-178). Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Küçükbayındır, Z. (2003). *Mizah eğitiminin iş tatmini ve örgüt iklimine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Lewicki, R. J. & Bunker B. B. (1996). Developing and maintaining trust in work relationships. In M. Kramer (Ed.). *Trust in organizations: Frontiers of theory and research* (pp. 114-137). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Linstead, S. (1985). Jokers wild: The importance of humour in the maintenance of organizational culture. *Sociological Review*, 33, 741-767.
- Loworn, M. G. (2008). Humor in the home and in the classroom: the benefits of laughing while we learn. *Journal of Education and Human Development*, 2(1), 1-12.
- Martin, R. A., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Grey, J. & Weir, K. (2003). Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being: development of the humor styles questionnaire. *Journal of Research in Personality*, 37(1), 48-75.
- Miller, J. (1996). Humor - an empowerment tool for the 1990s. *Empowerment in Organizations*, 4(2), 16-21.
- Özdemir, A. (2002). Okul yöneticiliğinde mizahi yaklaşım. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 49-61.
- Özdemir, S. ve Recepoğlu, E. (2010). Örgütsel sağlık ve mizah. *V. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresi* (syf. 219-229). Antalya: Gazi Üniversitesi & EYEDDER.
- Özenç, S. (1998). *Algılanan anne-baba tutumlarının durumluk mizah tepki düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.
- Pallant, J. (2003). *SPSS survival manual*. Berkshire: Open University Press.
- Peterson, D. K. & Deal, T. E. (1998). How leaders influence the culture of schools. *Educational Leadership*, 56(1), 27-30.
- Pollak, J. P. & Freda, P. D. (1997). Humor, learning, and socialization in middle level classrooms. *The Clearing House*, 70(4), 176-178.
- Ruch, W. (1998). The sense of humor: a new look at an old concept. In R. Willibald (Ed.). *The sense of humor: explorations of personality characteristic* (pp. 3-14). Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

- Saltuk, S. (2006). *Üniversite öğrencilerinin mizah tarzları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Sarı, T. & Aslan, H. (2005). Mizah tarzları ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki. *VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi* (syf. 105-106). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Schein, E. H. (1992). *Organizational culture and leadership*. San Francisco: Jossey-Bass, Inc.
- Topçuoğlu, H. (2007). Eğitimde mizahın önemi. *MEB Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 7(84), 38-43.
- Topuz, S. (1995). *Popülerlik, mizah duygusu ve akademik başarı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Tümkaya, S. (2006). Öğretim elemanlarının mizah tarzları ve mizahı yordayıcı değişkenler. *Eğitim Araştırmaları*, 23, 200-208.
- Tümkaya, S. (2007). Burnout and humor relationship among university lecturers. *Humor: International Journal of Humor Research*, 20(1), 73-92.
- Ulloth, J. K. (2002). The benefits of humor in nursing education. *Journal of Nursing Education*, 41(11), 476-481.
- Vural, A. (2004). *The currency and importance of humor and laughter in human life*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Williams, R. A. & Clouse, R. W. (1991). *Humor as a management technique: its impact on school culture and climate*. Available from: http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/23/38/a4.pdf, 15.12.2010 tarihinde alındı.
- Yerlikaya, E. E. (2003). *Mizah tarzları ölçeğinin uyarlama çalışmaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.
- Yerlikaya, N. (2007). *Lise öğrencilerinin mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.
- Yılmaz, K. (2011). Humor styles of school administrators and variables that predict humor. Yayınlanmamış Araştırma Raporu. Kütahya, Türkiye.
- Ziegler, V., Boardman, G. & Thomas, M. D. (1985). Humor, leadership, and school climate. *The Clearing House*, 58, 346-348.